

הצעה לציון היום הבינלאומי למען ביטול האפליה הגזעית - 21/3

מבוא

לאחרונה מתחזקת בקרב מחנכות ומחנכים רבים המודעות לסכנה הטמונה בנסיגה בערכים דמוקרטיים ובהתרחבות תפיסות עולם גזעניות בקרב תלמידים ובני נוער בישראל¹. התלמידים שמושפעים מהמתרחש במוסדות השלטון, באמצעי התקשורת, במגרשי הספורט, בקהילה ולמעשה כמעט בכל תחומי החיים מאמצים תפיסות עולם לא שוויוניות המבוססות על פחד מהאחר או שנאה אליו. היום יותר מתמיד, חובה עלינו, המחנכים, לאזור כוחות במאבק על דמותו של האזרח הבוגר העתידי – הוא תלמידנו. האם תהיה מסוגלת התלמידה לראות את האחר ואת הזר כשווים לה בערכם? האם יראה התלמיד היהודי את התלמיד הערבי כמי שבראש ובראשונה הוא בעל זכויות שוות לשלו? האם תזכה התלמידה שמוצאה מאתיופיה להזדמנות שווה לזו של חברתה ילידת הארץ? ומול גילויי אפליה או אלימות כלפי בן המיעוט- האם התלמיד שלנו יצדיק אותם או שמא ינקוט עמדה אמיצה ולא פופולארית נגדם?²

התשובה במידה רבה נמצאת לפתחנו – המחנכים.

ב- 21/3 מציינים ברחבי העולם את היום הבינלאומי למען ביטול האפליה הגזעית. בתאריך הזה בשנת 1960 אירע "טבח שרפוול" בדרום אפריקה. בעיירה, ששמה שרפוול, נאספו אלפי מתנגדים שחורים למצעד מחאה נגד "חוקי המעבר" (pass laws) שהגבילו מאוד את חופש התנועה והעבודה לכל האזרחים הלא-לבנים. דרום-אפריקה כולה הייתה נתונה באותה התקופה תחת משטר האפרטהייד הגזעני שהבדיל בין סוגים שונים של אזרחים על פי צבע עורם ומוצאם, שלל זכויות יסודיות מבני הגזעים ה"נמוכים" והעניק זכויות-יתר לבני הגזע הלבן. בעקבות מחאות מבית ומחוץ נגד המשטר הגזעני והאלימים, הוא בוטל בסופו של דבר בשנת 1990. בשנת 1966 הכריזה העצרת הכללית של האו"ם על ציון היום הבינלאומי למען ביטול האפליה הגזעית שמצוין מאז ב-21/3 בכל שנה.

גם בישראל נושא המאבק בגזענות הוא רלוונטי מאין כמותו. החברה הישראלית היא מגוונת, תוססת ושייכים אליה חברים וחברות בקהילות אתניות ולאומיות רבות. פעמים רבות

¹ לדוגמה ראה: "סקר: 46% מהתיכונים לא רוצים שוויון לערבים" יחסי מורן זליקוביץ, - Ynet, 11/3/10 - <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3861092,00.html>
ראה גם דו"ח נוסף של המכון הישראלי לדמוקרטיה שמצביע על התופעות המתוארות: - http://www.idi.org.il/PublicationsCatalog/Documents/Book_7114/madad%202010%20sofi.pdf
² על הקשיים הרבים בהם נתקלים מורים ראה: "תשובת התלמידים במבחן באזרחות: מוות לערבים" תומר ולמר, - Ynet, 18/1/11 - <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4015263,00.html>

ההטרונגניות של החברה הישראלית מביאה למתחים, שנאת זרים, גילויי גזענות ולעיתים אפילו לאלימות על רקע לאומי או גזעי. גם מנגנוני השלטון לא תמיד מייצגים את כלל האזרחים במדינה כפי שהם אמורים, אלא נוהגים בעצמם באפליה כלפי מיעוטים שונים.

אומנם גזענות "קלאסית" שמבדילה על בסיס צבע עור או תכונות שעוברות בתורשה אינה נפוצה בישראל, אך בהחלט נפוצות בה אפליה ושנאת האחר אותן ניתן לכנות - "גזענות תרבותית". הכוונה בביטוי הזה היא לעמדה על פיה לבני קבוצה מסוימת יש תכונות שליליות קבועות המועברות מדור אחד למשנהו על ידי חינוך. כך יואשמו החרדים שהם מחנכים את ילדיהם ל"פריזיטיות", הערבים יואשמו שהם מחנכים את ילדיהם לשנאה ואלימות וכך הלאה. אין להקל ראש בתופעה הזו – למרות שזו גזענות ללא מושג ברור של גזע, והיא מבוססת על "תרבות" היא עדיין מסוכנת ביותר ומובילה בקלות לאפליה, הדרה ואף אלימות³.

הצעת הפעילות שלפניכם היא הזמנה. אנו מזמינים אתכם להיענות לאתגר, ולהיאבק בצורה חינוכית בגזענות שפושה בישראל. זו האחריות של כל מחנך ומחנכת לעשות מעשה חינוכי ואפילו הקטן ביותר. יש לזכור שחינוך נגד גזענות ולמען ערכי זכויות אדם לא מופיע רק בשיעורי החינוך אלא גם בטיפול בהערות גזעניות ובהדגשת ערכים דמוקרטיים במקצועות השונים. במילים אחרות, זו הזמנה לפעילות שעשויה להמשיך בחיי בית הספר דרך החינוך החברתי, תכנית הלימודים הרשמית, לוח השנה הבית-ספרי והטקסים השונים, בטיולים ובחינוך הלא פורמאלי⁴.

כאמור החוברת כוללת הצעה שלמה לפעילות חינוכית, והצעות נוספות לציון **היום הבינלאומי למען ביטול האפליה הגזעית** במסגרת בה אתם מחנכים.

יותר מכל חוק, תקנה או צו ממשלתי, חשובה עמדתו המוסרית של כל אחד ואחת מבני הנוער אותם אנו מחנכים. אם נצליח יחדיו להעלות, ולו במעט, את האמונה בשוויון הערך בין כל בני האדם לא הבדל דת, גזע, מין ולאום, הרי שיש סיבה להיות אופטימיים ולדמיין יחד ימים טובים יותר של צדק, שוויון וחירות לנו ולכל שותפינו לחברה בה אנו חיים. מכאן חשיבותו של ה-21/3, הוא **היום הבינלאומי למען ביטול האפליה הגזעית**.

³ להרחבה ראה בליבר, אטיין, "**האם קיימת גזענות חדשה?**", תרגום אבנר להב, **תיאוריה וביקורת**, 24, יהודה שנהב (עורך), מכון ון ליר ירושלים, הוצאת הקיבוץ המאוחד תל-אביב, (אביב 2004), עמ' 73-83.

<http://www.vanleer.org.il/Data/UploadedFiles/Publications/TUV/24/3.pdf>

⁴ חומרים חינוכיים נוספים ניתן למצוא באתר מחלקת החינוך: <http://www.acri.org.il/portal.aspx?id=2>

נשמח לעמוד עימכם בקשר ולסייע בהתמודדות עם תופעות הגזענות ואובדן האמון בערכים הדמוקרטיים. אנו מקיימים מזה שנים רבות מפגשים עם מנהלים, רכזים וחדרי מורים בנושא, ונשמח ללוות ולייעץ לבניית תוכנית חינוכית כוללת בנושא. אנו עומדים לרשותכם בטלפון בכל שאלה, תהיה או התלבטות:

האגודה לזכויות האזרח בישראל/מחלקת החינוך

רח' נחלת בנימין 75, תל אביב 65154

מס' טלפון: 03-5608185. פקס': 03-5608165.

אפשר גם לפנות אלינו בדואר אלקטרוני לכתובות הבאות:

[שרף חסאן](#) - מנהל

[לילך בר](#) - רכזת תחום קהילה

[חולוד אידריס](#) - רכזת חינוך ערבי

[נגה עיני אלחדף](#) - רכזת נוער

[רוז עאמר](#) – רכזת פעילות בכפר קאסם

[עודד ציפורי](#) - רכז חינוך עברי

מערך פעילות: "הכל בגלל כוכב ירוק..."

מטרות:

- התלמידים יחוו לזמן קצר אפליה כלפיהם, ויפתחו תחושות של צדק ושוויון כלפי האחר.
- פיתוח יכולת אישית לזהות דרכי פעולה לא הוגנות, מפלות וגזעניות כלפי האחר או כלפי עצמי.
- חשיבה על פתרונות אפשריים להתמודדות עם רגשות גזעניים.

מערך הפעילות:

הפעילות מבוססת על הסיפור The Sneeches מאת דר' סוס. הסיפור מופיע בעברית בשני תרגומים תחת השם "החשטפים/אז ממה פחדתי?" (תרגום: אבירמה גולן; הוצאת דביר) ו"הסניציים וסיפורים אחרים" (תרגום: לאה נאור; הוצאת כתר). הסיפור מציג סיטואציה דמיונית של גזענות, אפליה ומתן זכויות יתר, ומעלה בהומור שאלות נוקבות בנושא.

1. ראשית יש להקריא את הסיפור לתלמידים או להקרין את [הסרטון המצויר](#)

המבוסס על הסיפור: <http://www.youtube.com/watch?v=v3yJomUhs0g&feature=related>

הסרטון הוא אומנם באנגלית אך התלמידים מורגלים בצפיית אנימציה ללא תרגום או דיבוב, ובכל מקרה עלילת הסיפור מובנת גם ללא ידיעת השפה. יותר מכך, מלאכת התרגום עצמה על ידי התלמידים היא כבר ניסיון להבין את התופעות המוצגות בסרט ולתת להן שמות.

- "הפעלת התנסות" במהלכה יתנסו הילדים בהשתייכות לקבוצה בעלת זכויות היתר או לקבוצה הסובלת מהדרה ואפליה.

1. להכין רשימה על הלוח בשיתוף התלמידים, של פריבילגיות (זכויות יתר) ותגמולים מיוחדים, שאפשר לקבל בכיתה. דוגמאות: "פטור" מהכנת שיעורי בית, חופשות ארוכות, שחרור משיעורים מסוימים, הקלות בבחינות ועוד.

2. יש לחלק את הכיתה לשתי קבוצות, כאשר בני קבוצה אחת מתבקשים לסמן את עצמם בכוכבים בצבע ירוק (חומרים נדרשים: נייר דבק ירוק, מדבקות ירוקות או צבע גוף רחיץ).

3. לקבוצת בעלי הכוכבים נאמר כי הם זכאים לכל ההטבות שברשימה המופיעה על הלוח.
4. שתי הקבוצות מקבלות "זמן חופשי" בכיתה להתגבש, לבחור לעצמן שם, או להכין מעין לוח פעילויות לשבוע הקרוב. חשוב לאפשר אינטראקציה בין הילדים מהקבוצות השונות. בדרך כלל ההתנהגות המתנשאת, המדירה, המשפילה של קבוצת בעלי הכוכבים, תתרחש מעצמה. אם אחרי מספר דקות אין התרחשות משמעותית, ניתן לתת לילדים משימה שתזרז את התהליך. לדוגמא: ארגנו משחק; סדרו את הכיסאות במעגל והתיישבו עליהם ועוד מיני משימות שידרשו עבודה קבוצתית. אפשר גם שהמורה יתייחס בצורה שונה לבעלי הכוכבים ולאחרים – יקשיב רק לבעלי הכוכבים, ייתן רק להם משוב חיובי, משחק בו רק ל"עליונים" יש הזדמנות נוספת וכיו"ב. יש להיזהר מפגיעה בכבודם של התלמידים ה"נחותים".
5. במידה והזמן מאפשר זאת ניתן גם לכל קבוצה לחוות את החברות גם בקבוצה השנייה - פעם עם כוכבים ופעם בלי כוכבים.

דיון

אפשר לנהל את הדיון ברמה כיתתית, או בקבוצות קטנות (במידת האפשר). שימו לב שבמהלך התרגיל עלו מאפיינים שהופכים אותנו לשונים אחד מהשני. חשוב להדגיש שכוונתנו אינה לשנות את המאפיינים הללו אלא אך ורק את הדעות הקדומות וההתנהגויות המפלות שמתבססות עליהן.

שאלות אפשריות:

- מה הרגשתם במהלך הפעילות בכיתה?
- כיצד הרגישו התלמידים בקבוצה בלי הכוכב? כיצד הרגישו התלמידים בקבוצת בעלי הכוכבים?
- במה שונים הסניצ'ים אלו מאלו?
- האם לעיתים אתם חשים כמו היצורים ללא הכוכב? מתי? מדוע זה קורה? נסו לתת דוגמא.
- האם גם בסביבה שלכם יש בעלי "כוכבים" ומחוסרי "כוכבים"?
- במציאות שלנו - מה הם ה"כוכבים"? מהם הדברים שגורמים לנו להרגיש מיוחדים או נעלים על אחרים?
- במציאות בישראל כיום, מי הם "בעלי הכוכבים" ומי הן הקבוצות ללא הכוכב?
- מה דעתכם על הפתרון שהציע ד"ר סוס בסיפור?
- כיצד אפשר לגרום לכולם להרגיש שייכים ושווים זה לזה? נסו להציע פעולות מעשיות.

משימה מסכמת (מתאימה גם כפעילות המשך):

- לאחר החלפת הרעיונות והמסקנות בדיון, התלמידים מוזמנים לבנות מעין אמנה נגד אפליה וגזענות בתחומי הכיתה או בית הספר. סעיפים אפשריים באמנה שכזו יכולים להיות: "אסור ללעוג לאחר בשל שונותו, אפליה היא יחס בלתי הוגן ועוד. אנו ממליצים שהדברים יופיעו בשפתם של הילדים, וכך יישארו מובנים ואותנטיים.
- עודדו את התלמידים להעביר את הפעילות (או לפחות את הסיפור והסרטון בלבד) בבית, במתני"ס או בתנועת הנוער.
- ניתן גם להפוך את הנושא של המאבק בדעות קדומות, באפליה ובגזענות לפעילות שוטפת ומתמשכת בכיתה דרך יצירת פרויקטים אישיים, זוגיים או קבוצתיים ומעקב אחר ביצועם.

המערך נכתב על ידי רוז עאמר- רכזת קבוצת "נשים למען שינוי לטובה" בכפר קאסם. הקבוצה חותרת להפוך את החברה בכפר קאסם בפרט ואת החברה במדינת ישראל בכלל לחברה שוויונית, נקייה מגזענות ואפליה על רקעים גזעיים ואתניים.

קישורים וכתבות בנושא גזענות בישראל ובעולם :

לעיתים המחנך מבקש להעלות את נושא הגזענות בכיתתו, תוך כדי נגיעה שאירועים אקטואליים. כמו כן יכול להיות שאין לכיתה את הזמן למערך פעילות שלם בנושא, אך עדיין המורה מבקש להתמודד עם התופעה. בדיוק לצרכים האלו מופיעים כאן הקישורים הבאים. בהם תוכלו למצוא פרסומות, כתבות, קמפיילים וסרטונים שמעלים את הבעיות שבגזענות בצורה קלה, מעניינת ומושכת את העין.

אנו ממליצים לצפות בהם, ולהקרין אותם לכיתה. לאחר הצפייה (או הקריאה בכתבה) אפשר לקיים דיון על בסיס השאלות שמופיעות במערך הפעילות.

כתבות טלוויזיה וסרטונים קצרים :

1. [הפרדה בין תלמידות ספרדיות ואשכנזיות בעמנואל](#); ערוץ 2; 25/1/10 -

[-http://www.youtube.com/watch?v=zXGPK2K5nlM](http://www.youtube.com/watch?v=zXGPK2K5nlM)

2. ["ההורים לא מסכימים שילדיהם הלבנים ילמדו עם הילדים השחורים"](#) ערוץ 10;

<http://www.youtube.com/watch?v=xGFHEwGJ2SY> .2/9/10

3. ["לא ניתן לטשטש את זה"](#) - מתוך קמפיין בינלאומי נגד גזענות <http://www.you>

[tube.com/watch?](http://www.youtube.com/watch?v=SmHAYjxzLcM&feature=BF&list=PLF442BEBAA8A4C46A&index=25)

[v=SmHAYjxzLcM&feature=BF&list=PLF442BEBAA8A4C46A&index=25](http://www.youtube.com/watch?v=SmHAYjxzLcM&feature=BF&list=PLF442BEBAA8A4C46A&index=25)

4. מומלץ! - ["אפליה בעבודה"](#) - סרטון קצר ומשעשע של "האגודה לזכויות האזרח

בישראל" המתאר כיצד מתקבלים לעבודה בישראל בשנות האלפיים... -

<http://www.youtube.com/watch?v=6D2XNJybwC>

5. מומלץ במיוחד!!! - "זרים" - סרטון בבימוים של ארז תדמור וגיא נתיב המתאר מפגש

בין ערבי, יהודי וניאו- נאצי ברכבת תחתית - http://www.youtube.com/watch?v=RpjHSiQLPmA&feature=player_embedded

[v=RpjHSiQLPmA&feature=player_embedded](http://www.youtube.com/watch?v=RpjHSiQLPmA&feature=player_embedded)

כתבות עיתונות עדכניות :

6. [קבלת פנים לפלסטיניות ביד ושם: "שרמוטות, זונות"](http://cafe.themarker.com/post/1960203). מאת ניר יהב. אתר קפה

דה- מרקר. 28/12/10. [/http://cafe.themarker.com/post/1960203](http://cafe.themarker.com/post/1960203)

7. [יוזמה בימין: "תעודת כשרות" למי שלא מעסיק ערבים](http://news.walla.co.il/?w=/1/1784929&m=1&mid=108322). מוטי לוי. אתר וואלה.

<http://news.walla.co.il/?w=/1/1784929&m=1&mid=108322> - 26/1/11

21/3 – היום הבינלאומי לציון המאבק בגזענות -

כיצד נהפוך אותו ליום מיוחד בשנה?

חינוך לערכי זכויות אדם ודמוקרטיה ומאבק חינוכי בגזענות ובערכים אנטי-דמוקרטיים, הוא תהליך מתמשך שמטרתו הפיכת ערכים אלו למוכרים ונחשבים. שאיפה זו דורשת מאתנו, המחנכים, גם לציין את הערכים האלו דרך ימים מיוחדים בלוח השנה, דרך פעילויות מתאימות, טקסים וסמלים. למועדים, לחגים, ולטקסים יש ערך חינוכי ותרבותי רב בכל תרבות, ואנו מציעים להפוך את ה-21/3 ליום מיוחד וחשוב שכזה⁵.

פעילויות אפשריות לציון היום:

- להקדיש שעה אחת או יותר לשעת חינוך בכל כיתה. אפשר להכשיר את המורים להוראת הנושא על ידי הצוות החינוכי של האגודה לזכויות האזרח או על ידי ארגון אזרחי אחר. ההכשרה גם תעודד את המורים לעסוק בנושא לכל אורך השנה.
- אירועים מיוחדים: פנל דוברים ומפגש עם פעילים נגד גזענות, הרצאות, תערוכות, הצגות תיאטרון וסרטים. מומלץ לקיים דיון בכיתות/בקבוצות לפני ואחרי הפעילות.
- "מציירים נגד הגזענות" - תחרות ציורים ויצירות אומנות שונות, והצגתן בתערוכה חגיגית בנוכחות נציגים של התלמידים, ההורים, בית הספר, הקהילה והרשות המקומית.
- "גזענות בספורט" – נושא הרחבה והעשרה לשיעורי החינוך הגופני או לשיעורי חינוך. כיצד באה לידי ביטוי הגזענות בספורט בארץ ובעולם?
- עבודת מחקר אישית - להציע לתלמידים לחקור את התופעה ולהגיש עבודה במסגרת המקצוע הנלמד הרלוונטי.

פעילות חוויתית ואקטיביזם נגד גזענות:

⁵ ימים נוספים שאנו ממליצים לציין: 15.9 היום הבינלאומי למען הדמוקרטיה, 17.10 היום הבינלאומי למיגור העוני, 20.11 יום הילד הבינלאומי, 25.11 היום הבינלאומי נגד אלימות נשים, 10.12 יום זכויות האדם הבינלאומי, 8.3 יום האישה הבינלאומי, 1.5 יום הפועלים הבינלאומי. גם את החגים הלאומיים או הדתיים ניתן לציין ולחגוג תוך הדגשת הערכים האוניברסאליים שבהם.

- הכנת סרטונים, מצגות או כתבות על-ידי התלמידים, והצגת התוצרים ביום המיוחד בבית הספר. כדאי גם להעלות את התכנים לבמות שונות באינטרנט.
- להכריז על היום כמוקדש למאבק בהתבטאויות גזעניות - לבקש מהתלמידים להגיב להערות גזענית באתרים השונים, לנצל שורות סטאטוס להבעת דעה נגד גזענות, להקים קבוצת פייסבוק בנושא, להביע מחאה מקוונת על וכתובה על דבריהם של אנשי ציבור ואנשי תקשורת, השתתפות במשמרת מחאה, הפגנה או אירוע ציבורי אחר נגד גזענות.

אנו ממליצים מאוד שצוות המורים יעברו סדנא ויקיימו דיון בנושא לפני תחילת האירועים. כדאי גם לעבור הכשרה על-ידי מומחים בנושא. בין היתר, ארגוני חברה אזרחית רבים מציעים ליווי והכשרה למחנכים ולבתי ספר.